

NASLOVNICA

SADRŽAJ

INTERVJU S POVODOM

KRITIKA I...

MANIFESTACIJE

ESEJI

i.. [Begić Šulentić A; Begić A; Grundler E. Glazbene aktivnosti](#)

i.. Uzelac Z. Barokna preobrazba

i.. Mhnjak J. Uloga knjižnica

i.. Loinjak I. i Kriška M. Teozofija i apstrakcija

i.. Lukić D. i Ratkovčić R. Performans Satana Panonskog

i.. Kirchhoffer S. i Z. Brijunske kočije

i.. Kuhar R. Pokret kao zvuk

i.. Buovac M. Prikazi i značaj knjige u svijetu filatelije

IZDAVAŠTVO

Jasna Šulentić Begićjsulentic-begic@uaos.hr

Amir Begić

abegic@uaos.hr**Ema Grundler**ema.grundler@gmail.com

Glazbene aktivnosti učenika kao protuteža negativnim utjecajima današnjice

Sažetak: Tema ovog rada su glazbene izvannastavne i izvanškolske aktivnosti u prva četiri razreda osnovne škole. Te aktivnosti pripadaju slobodnom vremenu učenika, a slobodno vrijeme se definira kao vrijeme za odmor, razonodu i osobni razvitak pojedinca kao ličnosti. Kako bi se slobodno vrijeme kvalitetno iskoristilo, na snagu stupa odgojno-obrazovna uloga škole koja je dužna organizirati različite izvannastavne aktivnosti u koje se učenici uključuju prema osobnim afinitetima. Udruge, društva ili organizacije izvan škole organiziraju izvanškolske aktivnosti. U okviru ovoga rada provedeno je istraživanje u jednoj osnovnoj školi u Osijeku tijekom 2014. godine. Anketirani su učenici od prvog do četvrtog razreda (N = 255). Ovim radom željelo se istražiti kojim se glazbenim izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima bave učenici mlađe školske dobi. Rezultati su pokazali da učenici polaze pjevački zbor i ritmiku kao izvannastavne aktivnosti te suvremeni i folklorni ples, balet te sviranje glasovira, sintisajzera, tamburice i gitare kao izvanškolske aktivnosti. Vrlo mali broj učenika svira neki instrument izvan škole, dok čak četvrtina učenika koji imaju mogućnost pohađati školski pjevački zbor (samo četvrti razredi) pohađa isti. Također, četvrtina djevojčica ove škole pohađa školsku ritmiku. Od ukupnog broja ispitanih učenika njih oko petine pohađa neku izvanškolsku aktivnost od kojih je najpopularniji suvremeni ples u nekom od osječkih plesnih klubova. Rezultati su pokazali da su izvannastavne glazbene aktivnosti popularnije od izvanškolskih što se može objasniti činjenicom da svi učenici nemaju podjednake uvjete za bavljenje nekom aktivnošću izvan škole, bilo da se radi o financijskim sredstvima ili vremenskoj organizaciji odlaska na te aktivnosti.

Ključne riječi: slobodno vrijeme, glazbene izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, učenici mlađe školske dobi.

Uvod

Teoretičari definiraju slobodno vrijeme na različite načine. Većina autora smatra da je uloga slobodnog vremena odmor, razonoda i osobni razvitak pojedinca kao ličnosti.^[1] Budući da je slobodno vrijeme svakodnevna pojava modernog društva, njegovo smisljeno provođenje pripada u pedagošku kategoriju i važno je područje odgoja i obrazovanja.^[2] S obzirom na to da slobodno vrijeme predstavlja 40 do 50 posto ukupnoga

vremena djece i adolescenata tijekom školske godine u Europi i Americi,^[3] pedagogija slobodnog vremena ima važnu ulogu jer ona uključuje osmišljavanje, kreiranje, poticanje i slobodan izbor aktivnosti kojima ćemo se baviti u slobodno vrijeme.^[4] Osim toga, istraživanja su pokazala da je uključenost u organizirane aktivnosti nakon škole jedan od zaštitnih čimbenika u razvoju rizičnog ponašanja.^[5] Postoje mnoge agencije i organizacije koje nas svojim marketinškim aktivnostima uvjeravaju da svoje slobodno vrijeme, a time naravno i svoj novac, trebamo podrediti upravo njihovim programima. Djecu se upisuje u razne igraonice, sportske škole, škole glume, plesa itd., bez da se prije toga provjere stručne kvalifikacije osoba koje će održavati navedene aktivnosti.^[6] Tako se događa da su djeca prepuštena izvaninstitucionalnim profesionalnim ponudama koje nikako ili vrlo malo korespondiraju sa školom i njezinom odgojnom zadaćom.^[7] Škola ostaje jedno od rijetkih prostora stvarnih susreta u kojem se može odgajati i za slobodno vrijeme.^[8] Stoga pri organizaciji škole treba voditi računa o kvaliteti rada svake odgojno-obrazovne aktivnosti pa tako i o izvannastavnim aktivnostima koje su zapravo središte stvaranja školske kulture i prostor zadovoljstva svakog učenika.^[9] Vidulin-Orbanić^[10] smatra da bi, u odnosu na izvannastavne aktivnosti, današnje škole trebale biti bolje opremljene, a da u praksi često to nije slučaj. Nedostatak uvjeta za kvalitetno ostvarivanje izvannastavnih aktivnosti, počevši od primjerenog prostora, nastavnih sredstava i pomagala te materijalno-tehničke opremljenosti škole, dio su školske realnosti. Nadalje, autorica navodi entuzijazam učitelja koji nije prepoznat od strane kolega, ravnatelja, grada i sl. te stoga nije ni adekvatno stimuliran. Također smatra da organizaciju i planiranje nastupa, smotra, susreta, izložba i ostalih aktivnosti treba odraditi timski, s podjelom uloga među učiteljima, a u praksi to najčešće nije tako.

Glazbene izvannastavne i izvanškolske aktivnosti

Prema važećem nastavnom planu i programu, osim redovne nastave, glazbena nastava u osnovnoj školi u Hrvatskoj uključuje izbornu nastavu, izvannastavne aktivnosti i nastavu izvan učionice, prije svega posjete glazbenim priredbama (*Hrvatska glazbena mladež* i dr.).^[11] Prema Rojku,^[12] u osnovnoj školi potrebno je dati posebnu važnost glazbenim izvannastavnim aktivnostima, tj. ansamblima kao što su pjevački zbor i orkestar (tamburaškom, harmonikaškom, puhačkom). „To su prava mjesta aktivnog muziciranja i to iz dvaju razloga: prvo, jer je jedino u ansamblima, a ne u razredu moguće postići razinu muziciranja dostojnu predmeta i učenika, i, drugo, u ansamble će se učenici uključivati vlastitom voljom, bit će, dakle, intrinzično motivirani“.^[13] Vidulin-Orbanić^[14] navodi da se u osnovnim školama, osim pjevačkog zbora i grupnog muziciranja, provode glazbene izvannastavne aktivnosti kao što su individualno sviranje instrumenta, solo pjevanje, glazbena slušaonica, glazbeno stvaralaštvo, skladanje pjesama, plesna grupa/ritmika, folklorna grupa i glazbeni projekti. Zilić i Košta^[15] u svom istraživanju su utvrdili da je pjevački zbor ona glazbena izvannastavna aktivnost u koju se djeca najčešće uključuju, a da su im u nešto manjoj mjeri zanimljivi školski orkestri blok flauta, tamburica i mandolina. Isti autori naglašavaju, da prema važećem planu i programu, nastavi glazbene kulture pripada svega jedan sat tjedno i da je s takvom malom satnicom (35 sati godišnje) teško ispuniti cilj i zadaće nastave glazbene kulture. Stoga su izvannastavne glazbene aktivnosti prilika da učitelji glazbe uvide učenike u glazbenu kulturu kao i da pomažu u razvijanju učeničkih glazbenih sposobnosti. Zborno pjevanje, kao što je već rečeno, najčešća je i najbrojnija glazbena izvannastavna aktivnost u osnovnim školama. Međutim, zanimanje učenika za pjevanje u zboru danas više nije onakvo kakvo je nekad bilo.^[16] Tomu je više razloga. Jedan od njih je preopterećenost učenika nastavnim gradivom, koje se uvođenjem HNOS-a (*Hrvatski nacionalni obrazovni standard*) pokušalo spriječiti. No, ne može se zasigurno tvrditi koliko je to u konačnici bilo uspješno. Drugi problem je satnica predmeta. Naime, učenici su prezauzeti raznim aktivnostima koje polaze uz redovnu nastavu i zbog toga voditelji pjevačkih zborova imaju poteškoće s terminima održavanja zbora. Dodatni problem je i nedostatak zbornske pjevačke literature. Šulentić Begić^[17] smatra da bi trebalo razmisliti o tome da se pjevački zbor ne tretira kao izvannastavna aktivnost nego kao izborna nastava. U tom slučaju ocjena zbora bi utjecala na opći uspjeh učenika i imali bi obvezu redovitog dolaženja. Dječji pjevački zborovi nisu nužno vezani samo za osnovne škole. Njihova aktivnost prisutna je i u okviru različitih organizacija kao izvanškolska aktivnost te se organiziraju i kao nastavni predmet u glazbenim školama. Naime, učenici u osnovnoj glazbenoj školi, osim nastave instrumenta, polaze i nastavu solfeggia i grupnog muziciranja (pjevački zbor ili orkestar ili komornu glazbu). Nastava u glazbenim školama odvija se prema propisanom planu i programu i učenici su obvezni u svakom razredu ostvariti određenu razinu glazbenih znanja i vještina koje se provjeravaju godišnjim ispitima. Stoga je ovakav način glazbenih aktivnosti namijenjen samo glazbeno nadarenim učenicima (uvjet upisa u glazbenu školu je položen prijamni ispit na kojem se provjeravaju glazbene sposobnosti) i onima koji su spremni prihvatiti obveze koje donosi ovakav vid glazbenog školovanja. Stoga glazbena škola predstavlja, kao što i sam naziv kaže, školu tj. ustanovu u kojoj, na žalost, ima vrlo malo prostora za opuštenu atmosferu koja bi se očekivala na glazbenim aktivnostima. Naime, prioritetni cilj glazbenih škola je odgoj i obrazovanje profesionalnih glazbenika različitih profila i zanimanja.^[18] Rojko^[19] zagovara napuštanje rigidnog sustava glazbenih škola prema kojem učenik glazbene škole, koji želi naučiti svirati instrument, mora obvezno upisati i sve ostale predmete. Smatra da bi trebao postojati i alternativni program prema kojem se upisuje samo instrument, bez obveznog polazanja ostalih predmeta kao što su solfeggio, pjevački zbor, orkestar, komorna glazba i dr. Glazbene škole ne bi svoj rad trebale zasnivati samo na postavi da im je jedina namjena školovanje profesionalnih glazbenika, već bi im, osim toga, trebao biti cilj i širenje glazbene kulture i naobrazbe među mladim osobama koje nemaju namjeru postati profesionalni glazbenici. Tako bi nastava u glazbenim školama postala ugodnija za učenike, izazivala bi manje stresnih situacija, učenici bi bili zadovoljniji, a sigurno i sami nastavnici. Osim u glazbenoj školi, djeca mogu naučiti svirati instrument i u raznim centrima, radionicama, udrugama i sl. koji nude tečajeve sviranja različitih instrumenata. Neki tečajevi su usmjereni isključivo na individualan rad s učenicima, tj. polaznicima tečaja, a poneki na grupni. Na tečajeve se u pravilu primaju svi prijavljeni polaznici bez provođenja prijamnog ispita kojim se provjeravaju glazbene sposobnosti. Ova vrsta poduke ne podrazumijeva obvezno svladavanje određenog programa i nastava je, ako se radi o individualnom tečaju, prilagođena učeniku, njegovim sposobnostima i željama te manjoj ili većoj brzini svladavanja nastavnih sadržaja i vještina. Djeca koja vole plesati, svoju potrebu za plesnim izričajem ostvaruju u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima kao što su folklorni ples, zatim ritmička/plesna grupa ili u plesnim klubovima. Folklorna društva u okviru svog djelovanja organiziraju plesne sekcije koje su namijenjene i mladim polaznicima te se kod njih na taj način budi interes za folklornu tradiciju. Osim folklornog plesa, u osnovnim školama se kao izvannastavna aktivnost u nižim razredima često organizira ritmička/plesna grupa u kojoj učenici plešu uglavnom uz pjesme popularnog karaktera, ponekad upitne kvalitete. Plesne korake djeca usvajaju i u okviru plesnih klubova, no oni najčešće djeluju isključivo u gradskim sredinama. Ovisno o vrsti plesnog kluba usvajaju se plesni koraci standardnih i latino-američkih plesova, jazz dancea, akrobatskog rock'n'rolla i dr.

Istraživanje

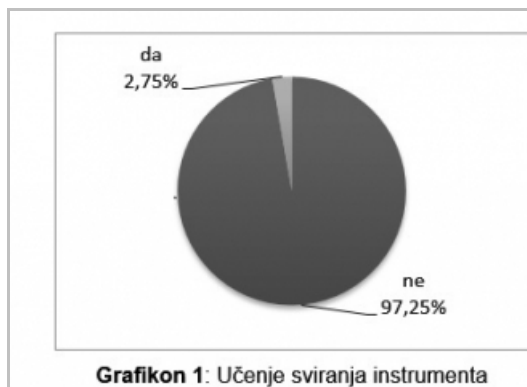
Istraživanje je provedeno u jednoj osnovnoj školi u Osijeku tijekom 2014. godine. Cilj istraživanja bio je spoznati kojim se glazbenim izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima bave učenici mlađe školske dobi. Anketirani su učenici od prvog do četvrtog razreda (N = 255; 147

učenica i 108 učenika) i dobiveni su sljedeći podaci:

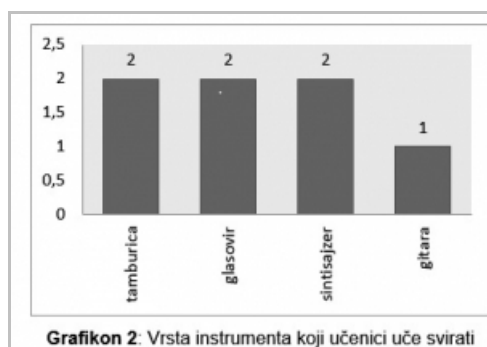
- ▶ broj učenika koji pohađaju sviranje i vrsta instrumenta koji uče svirati
- ▶ broj učenika koji pohađaju školski pjevački zbor
- ▶ broj učenika koji pohađaju školsku ritmiku ili ples
- ▶ broj učenika koji pohađaju neku drugu izvanškolsku glazbenu aktivnost i vrsta te aktivnosti.

Rezultati i analiza anketnog upitnika

Na prvu tvrdnju *Učim svirati instrument (Da/Ne)*, sedam učenika odgovorilo je potvrdno, a ostalih 248 negativno. S obzirom na ukupan broj učenika (N = 255), možemo uočiti da vrlo mali broj učenika, tj. svega njih 2,75% (N = 7) uči svirati neki instrument. S obzirom na to da samo sedam učenika svira neki instrument može se zaključiti kako je vrlo mala zainteresiranost za bavljenje glazbom, tj. za učenje sviranja nekog instrumenta (grafikon 1).

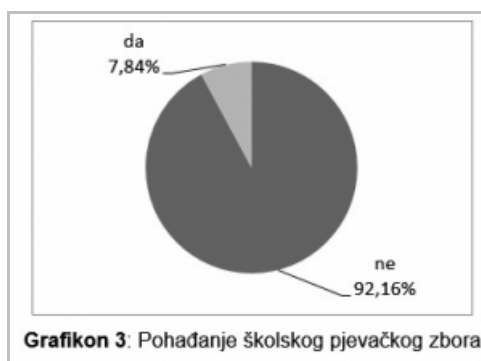

U drugom pitanju učenici su trebali napisati koji instrument sviraju i na to su pitanje odgovarali samo učenici koji su potvrdno odgovorili na prethodno pitanje.

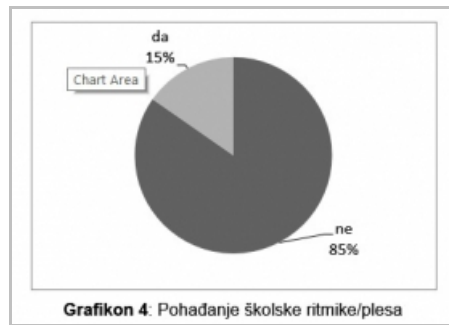
Dobiveni rezultati pokazuju da od sedam učenika koji uče svirati neki instrument, dvoje učenika svira tamburicu (dječak i djevojčica), dvije učenice glasovir, dvije učenice sintisajzer i jedna učenica gitaru. Može se zamijetiti da od sedam učenika samo jedan je dječak, a ostalih šest su djevojčice (grafikon 2).

Na treću tvrdnju *Idem na školski zbor (Da/Ne)*, 7,84% učenika (N = 20) odgovorilo je potvrdno (17 učenica i 3 učenika), a ostalih 235 (92,16%) učenika ne polazi školski pjevački zbor.

S obzirom na to da u školi, u kojoj je provedeno istraživanje, ne djeluje zbor mlađe školske dobi već samo zbor starije školske dobi (polaze ga učenici viših razreda), u njega su iz razredne nastave uključeni samo učenici četvrtog razreda. U istraživanju je sudjelovalo 77 učenika četvrtih razreda te se njih 20, tj. 25,97% izjasnilo da pjeva u školskom zboru, što ukazuje na relativno veliki interes među učenicima četvrtih razreda za polaganje ove izvannastavne aktivnosti. Učenici prva tri razreda u ovoj školi, na žalost, nemaju mogućnost polaganja ove izvannastavne aktivnosti.

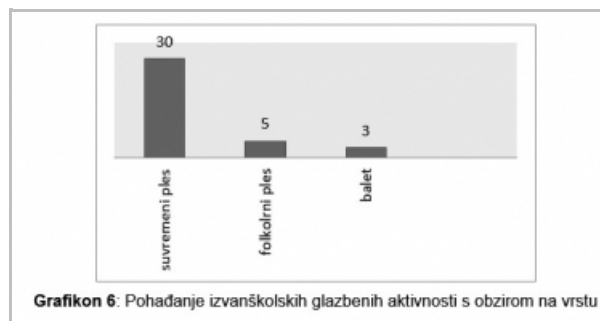
Na četvrtu tvrdnju *Idem u školi na ritmiku/ples (Da/Ne)*, 39 učenica odgovorilo je potvrdno, a ostalih 216 učenika negativno. Možemo uočiti da, s obzirom na ukupan broj učenika (N = 147) koje su bile uključene u ovo istraživanje, njih 26,53%, tj. čak njih četvrtina voli plesati i polazi ovu vrstu izvannastavne aktivnosti (grafikon 4).

Iz dobivenih rezultata vidljivo je da ukupno 23,14% učenika prva četiri razreda (N = 59; 20 učenika polazi školski pjevački zbor i 39 učenica polazi ritmiku/ples) polazi neku glazbenu izvannastavnu aktivnost, što dakako nije zanemariv broj. Osim toga, zamijetili smo da su od 59 učenika uključenih u pjevački zbor i ritmiku/ples, svega tri dječaka. To znači da su učenice zainteresiranije za polazanje glazbenih izvannastavnih aktivnosti.

Posljednja tvrdnja *Pohadam neku drugu izvanškolsku glazbenu aktivnost (Da/Ne)* donijela je 38 potvrdnih i 217 negativnih odgovora. Znači, svega 14,9% učenika polazi neku izvanškolsku glazbenu aktivnost (grafikon 5).

Izvanškolske glazbene aktivnosti koje učenici polaze su suvremeni ples (N = 30), folklorni ples (N = 5) i balet (N = 3). Ako tomu pribrojimo i sedam učenika koji uče svirati neki instrument, možemo uočiti da 45 učenika, tj. njih 17,65% polazi izvanškolske glazbene aktivnosti. To znači da je nešto manji interes učenika za izvanškolske glazbene aktivnosti u odnosu na izvannastavne (23,14%). Možemo zaključiti da su kod ispitanih učenika izvannastavne glazbene aktivnosti popularnije od izvanškolskih. Pretpostavljamo da tomu pridonosi činjenica da su izvannastavne glazbene aktivnosti lakše za polazanje jer su organizirane u školi i to u vrijeme koje najbolje odgovara učenicima, a bez dodatnog napora u organizaciji slobodnog vremena. Osim toga, voditelji aktivnosti su učitelji iz škole i nema čimbenika kao što je nepovjerenje prema nepoznatim osobama. Također, za izvannastavne aktivnosti nije potrebno gotovo nikakvo dodatno novčano ulaganje, plaćanje participacije ili školarine, što je isto jedan od mogućih razloga za veću popularnost tih aktivnosti u odnosu na izvanškolske.

Zaključak

U osnovnim školama provode se izvannastavne glazbene aktivnosti, ali i izvan škole djeluju razne organizacije koje omogućuju djeci dodatne sadržaje bavljenja glazbom u vidu izvanškolskih aktivnosti. Naše istraživanje pokazalo je da su kod ispitanih učenika mlađe školske dobi glazbene izvannastavne aktivnosti popularnije od izvanškolskih. S obzirom na promjene koje su nastale zbog stupanja na snagu *Pravilnika o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi* iz 2014. god.,^[20] izvannastavnih glazbenih aktivnosti sve je manje jer se organiziranje takvih aktivnosti svelo na entuzijazam učitelja glazbene kulture. Naime, učitelj glazbene kulture ostvaruje punu satnicu ako je zadužen „redovitom i/ili izbornom nastavom te dva sata neposrednog odgojno-obrazovnog rada razrednika“^[21] najmanje sa šesnaest sati tjedno. Stoga je sužen prostor za organiziranje glazbenih izvanškolskih aktivnosti jer u malim školama (npr. s dva odjela po razredu i s jednim satom tjedno nastave glazbene kulture), a takvih škola sve je više, učitelj glazbe može ostvariti najviše deset sati redovne nastave i eventualno dva sata razredništva, a to znači ukupno dvanaest sati tjednog zaduženja. Prema prijašnjem pravilniku, učitelju glazbene kulture priznavalo se šest sati tjedno za vođenje pjevačkoga zbora odnosno orkestra, tj. za vođenje troglasnog učeničkog pjevačkoga zbora, odnosno orkestra, u opsegu od tri sata tjedno te vođenje jednoglasnog ili dvoglasnog učeničkog zbora, odnosno pripremnoga orkestra, u opsegu od dva sata tjedno. Zaduženje navedenim poslovima smjelo je iznositi najviše šest sati tjedno. Navedeni sati ulazili su u tjedno zaduženje učitelja kojim je on mogao ostvariti satnicu punog radnog vremena (npr. deset sati nastave glazbene kulture i šest sati glazbenih izvannastavnih aktivnosti). Međutim, prema pravilniku iz 2014. god. učitelju glazbene kulture navedeni sati ne priznaju se u tjedno zaduženje do pune satnice, već svega dva sata namijenjena izvannastavnim aktivnostima ulaze u tjedno zaduženje učitelja. Stoga učitelji u maloj školi, u kojoj izvode npr. deset sati redovne nastave, ne mogu ostvariti punu normu i prisiljeni su raditi u dvije, pa čak i tri škole kako bi ostvarili puno tjedno zaduženje.

U rezultatima istraživanja koje su školske godine 2011./12. provele Šulentić Begić i Vranješević,^[22] vidljivo je da u osječkim školama djeluje svega šest pjevačkih zborova mlađe školske dobi u okviru izvannastavnih aktivnosti. U sedam osnovnih škola, od ukupno petnaest, djeluju samo zborovi djece starije školske dobi, odnosno, u dvije uopće ne djeluje pjevački zbor. Pribojavamo se da će u hrvatskim osnovnim školama broj školskih pjevačkih zborova, ali i drugih glazbenih izvannastavnih aktivnosti, svake godine biti sve manji, a rezultati istraživanja u okviru ovoga rada pokazali su da je interes za izvannastavne aktivnosti mnogo veći u odnosu na izvanškolske. Stoga učiteljima glazbe treba omogućiti organiziranje ne samo jedne glazbene aktivnosti u okviru dva sata tjedno već i vraćanje satnice na barem šest sati kako bi mogli organizirati nekoliko izvannastavnih aktivnosti. Da se o tome razmišlja i na razini država pokazuje projekt *Raspjevajte se (Sing Up)* koji je pokrenula vlada Velike Britanije u razdoblju od četiri godine (2007. – 2011.). Namjera je bila da djeca osnovnoškolske dobi dožive visoku kvalitetu pjevanja unutar i izvan nastavnog programa škole te da svaka škola dobije vještog učitelja pjevača koji bi podigao kvalitetu pjevanja na razini škole.^[23] Ovakvi projekti nisu samo u svrsi poticanja razvoja glazbenih sposobnosti djece, već imaju širu društvenu ulogu. Između ostalog i kao protuteža masovnim medijima koji prezentiraju obilje glazbenog kiča i tako nepovoljno utječu na glazbeni ukus djece, ali posljedično i cijele nacije, i kao sredstvo za osmišljavanje organiziranog slobodnog vremena djece koje je u današnje doba neizmjereno važno. Različitih negativnih utjecaja na mlade (ulica, internet, televizija) sve je više i stoga je važno djecu usmjeriti i potaknuti na kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Navedeno bi trebalo imati u vidu i shodno tomu poduzeti određene korake u organiziranju smislenog slobodnog vremena djece, a glazbene izvannastavne aktivnosti zasigurno tome mogu doprinijeti.

BIBLIOGRAFIJA

1. Brdar, Ingrid; Lončarić, Darko „Suočavanje s akademskim stresom i aktivnosti u slobodnom vremenu učenika“. U: *Društvena istraživanja* 6, 74/2004. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, str. 967-988.
2. Ilišin, Vlasta „Mladi i televizijski medij“. U: *Napredak*, 140, 2/1999. Hrvatski pedagoško-književni zbor i Filozofski fakultet u Splitu, Zagreb, str. 143-153.
3. Martinčević, Jasenka „Provođenje slobodnog vremena i uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti unutar škole“. U: *Život i škola* 56, 24/2010. Filozofski fakultet u Osijeku, Osijek, str. 19-34.
4. *Nastavni plan i program za osnovne glazbene škole i osnovne plesne škole*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb 2006.
5. *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb 2006.
6. *National Singing Programme*. <http://www.imer.org/research/40-national-singing-programme> (posjet 1.10.2016.)
7. Pešorda, Suzana „Kurikulum povijesti i slobodno vrijeme učenika“. U: *Povijest u nastavi* 9, 1/2007. Društvo za hrvatsku povijesnicu, Zagreb, str. 37-50.
8. *Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi*. Ministarstvo znanosti, športa, Zagreb
9. Previšić, Vlatko „Slobodno vrijeme između pedagojske teorije i odgojne prakse“. U: *Napredak* 141, 4/2000. Hrvatski pedagoško-književni zbor i Filozofski fakultet u Splitu, Zagreb, str. 403-410.
10. *Raboteg-Šarić, Zora; Sakoman, Slavko; Brajša-Žganec, Andreja* „Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih“. U: *Društvena istraživanja* 58-59, 2-3/2002. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, str. 239-263.
11. Rojko, Pavel „Kako sastaviti plan i program (osnovne) glazbene škole“. U: *Tonovi* 47/2006. Hrvatsko društvo glazbenih i plesnih pedagoga, Zagreb, str. 49-60.
12. Rojko, Pavel *Metodika nastave glazbe: Teorijsko tematski aspekti*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet, Osijek 2012.
13. Šulentić Begić, Jasna „Problematika pjevačkog zbora mlađe školske dobi“. *Tonovi* 55/2010. Hrvatsko društvo glazbenih i plesnih pedagoga, Zagreb, str. 33-44.
14. Šulentić Begić, Jasna; Vranješević, Danija „Dječji pjevački zbor u mlađoj školskoj dobi“. U: *Školski vjesnik*, 61, 2-3/2013. Hrvatsko pedagoško-književni zbor, ogranak Split i Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, str. 355-373.
15. Vidulin-Orbanić, Sabina „Organizirano provođenje slobodnog vremena u okviru izvannastavnih glazbenih aktivnosti“. U: *Pedagogija: prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*. (ur. Vlatko Previšić, Nikola Šoljan i Neven Hrvatić). Hrvatsko pedagojsko društvo, Zagreb 2007, str. 733-743.
16. Vidulin-Orbanić, Sabina „Mogućnosti i načini aktivnog muziciranja u osnovnoj općeobrazovnoj školi“. U: *Monografija umjetničko-znanstvenih skupova 2007. - 2009. Glas i glazbeni instrument u odgoju i obrazovanju* (ur. Tomislav Vrandečić i Ana Didović). Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Europski centar za napredna i sustavna istraživanja, Zagreb 2010., str. 31-45.
17. Zrilić, Smiljana; Košta, Tomislav „Učitelj – kreator izvannastavnih aktivnosti“. U: *Magistra Iadertina* 4, 4/2009. Sveučilište u Zadru Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja predškolske djece, Zadar, str. 160-172.

[1] Ilišin, Vlasta „Mladi i televizijski medij“. U: *Napredak*, 140., 2/1999. Hrvatski pedagoško-književni zbor i Filozofski fakultet u Splitu, Zagreb, str. 143-153.

[2] Previšić, Vlatko „Slobodno vrijeme između pedagojske teorije i odgojne prakse“. U: *Napredak* 141, 4/2000. Hrvatski pedagoško-književni zbor i Filozofski fakultet u Splitu, Zagreb, str. 403-410.

[3] Brdar, Ingrid; Lončarić, Darko „Suočavanje s akademskim stresom i aktivnosti u slobodnom vremenu učenika“. U: *Društvena istraživanja* 6, 74/2004. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, str. 967-988.

[4] Pešorda, Suzana „Kurikulum povijesti i slobodno vrijeme učenika“. U: *Povijest u nastavi* 9, 1/2007. Društvo za hrvatsku povijesnicu, Zagreb, str.

- [5] Raboteg-Šarić, Zora; Sakoman, Slavko; Brajša-Žganec, Andreja „Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih“. U: *Društvena istraživanja* 58-59, 2-3/2002. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, str. 239-263.
- [6] Martinčević, Jasenka „Provođenje slobodnog vremena i uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti unutar škole“. U: *Život i škola* 56, 24/2010. Filozofski fakultet u Osijeku, Osijek, str. 19-34.
- [7] Previšić, Vlatko „Slobodno vrijeme između pedagoške teorije i odgojne prakse“. U: *Napredak* 141, 4/2000. Hrvatski pedagoško-književni zbor i Filozofski fakultet u Splitu, Zagreb, str. 403-410.
- [8] Martinčević, Jasenka (bilj. 6.)
- [9] Isto.
- [10] Vidulin-Orbanić, Sabina „Organizirano provođenje slobodnog vremena u okviru izvannastavnih glazbenih aktivnosti“. U: *Pedagogija: prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*. (ur. Vlatko Previšić, Nikola Šoljan i Neven Hrvatić). Hrvatsko pedagoško društvo, Zagreb 2007, str. 733-743.
- [11] *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb 2006.
- [12] Rojko, Pavel „Kako sastaviti plan i program (osnovne) glazbene škole“. U: *Tonovi* 47/2006. Hrvatsko društvo glazbenih i plesnih pedagoga, Zagreb, str. 49-60.
- [13] Isto, str. 137.
- [14] Vidulin-Orbanić, Sabina „Mogućnosti i načini aktivnog muziciranja u osnovnoj općeobrazovnoj školi“. U: *Monografija umjetničko-znanstvenih skupova 2007. - 2009. Glas i glazbeni instrument u odgoju i obrazovanju* (ur. Tomislav Vrandečić i Ana Didović). Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Europski centar za napredna i sustavna istraživanja, Zagreb 2010., str. 31-45.
- [15] Zrilić, Smiljana; Košta, Tomislav „Učitelj – kreator izvannastavnih aktivnosti“. U: *Magistra Iadertina* 4, 4/2009. Sveučilište u Zadru Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja predškolske djece, Zadar, str. 160-172.
- [16] Šulentić Begić, Jasna „Problematika pjevačkog zbora mlađe školske dobi“. *Tonovi* 55/2010. Hrvatsko društvo glazbenih i plesnih pedagoga, Zagreb, str. 33-44.
- [17] Isto
- [18] *Nastavni plan i program za osnovne glazbene škole i osnovne plesne škole*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb 2006.
- [19] Rojko, Pavel (bilj. 12)
- [20] *Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb 2014.
- [21] Isto, str. 10.
- [22] Šulentić Begić, Jasna; Vranješević, Darija „Dječji pjevački zbor u mlađoj školskoj dobi“. U: *Školski vjesnik*, 61, 2-3/2013. Hrvatsko pedagoško-književni zbor, ogranak Split i Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, str. 355-373.
- [23] *National Singing Programme*. <http://www.imerc.org/research/40-national-singing-programme> (posjet 1.10.2016.)